

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Açısından İncelenmesi

Mehmet Fatih KAYA¹, Necati TOMAL²

ÖZET

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı oluşturan temel öğeler ve programda her sınıf kademesi için ayrı olarak belirlenen kazanımlar; sürdürülebilir kalkınma eğitimi olan katkıları ortaya konacak şekilde incelenerek, sosyal bilgiler eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma nitel bir desene sahip olup, doküman ve içerik analizine uygun olarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma, kültürel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ekonomi (sürdürülebilir kalkınma), doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir barış, yaşam alanlarının sürdürülebilirliği, sürdürülebilir toprak kullanımının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi katkı sağlayacak şekilde hazırlanmış titiz bir çalışma ürünü olmasına karşın programın eksik yanlarının da bulunduğu tespit edilmiş ve bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Eğitimi

Examination of the Social Sciences Education Program in the Context of Sustainable Development Training

ABSTRACT

In this study, revealing the importance of social sciences education for sustainable development training by examining the basic elements that form social sciences education and achievements specified individually for each grade of the program, in a way that reveals their contribution to sustainable development training. The study has a qualitative pattern and was performed in accordance with document and content analysis. As a result of the study, it has been determined that sustainable development, cultural sustainability, sustainable economics (sustainable development), sustainable use of natural sources, sustainable peace, sustainability of residence areas and sustainable land use come into prominence in sustainable development training. Despite being an attentive study that will contribute to sustainable development training, there are some limitations and in relation to these, some suggestions have been put forth.

Key words: Sustainable development education, Social sciences education program, social science education

¹ Yrd. Doç. Dr. Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı – mefkaya@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı – necatitomal@gmail.com

GİRİŞ

İnsanoğlu, refah seviyesini yükseltmek için, gelişen teknolojiyi de kullanarak yaşadığı çevre ile sürekli mücadele etmekte ve çevreyi değiştirmektedir. İnsanlığın geleceğini her geçen saniye daha güçlü tehdit eden çevre sorunları da, bu mücadelenin ve değişikliklerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çevrede meydana gelen değişiklikler olumsuz ve bozucu özellikte ise, bunlar çevre sorunları olarak değerlendirilmektedir (Alım, 2006). Uzun zaman içinde fark edilen ve oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan çevre ile ilgili sorunlar, katlanarak büyümekte ve sınır tanımazlık özelliği ile tüm gezegene yayılmaktadır. Sanayileşme, kentleşme, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişme gibi etkenler, çevre ile ilgili yıkımı arttırarak, çevre ile ilgili sorunları çağdaş toplumların gündeminin başına yerleştirmiş bulunmaktadır (Akıllı, Kemahlı, Okudan & Polat, 2008). Pek çok ülkede çevre kirliliğini önleyici yasalar çıkarılmış olsa da, 1970'lerin başına kadar dünya bir çevre krizi ile karşı karşıya olduğunun bilincine varamamıştır. Büyük şehirlerimizde görülen hava kirliliği, kıyılarımızda ve iç sularımızda artan kirlilik, kaliteli tarım topraklarının endüstri ve yerleşim bölgeleri haline gelmesi, bitki koruma ilaçlarının yan etkileri, yeşil örtünün tahribi, erozyon, doğal varlıkların yaşamını ve insan sağlığını tehdit eder hale gelmiştir (Soran, Morgil, Yücel & Işık, 2000).

21. yüzyılda uluslararası ilişkilerde çevreye saygı en temel değerlerden birini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Bin Yıl Bildirgesi'nde (2000) "Başta çocuklarımız ve torunlarımız olmak üzere tüm insanlığı, insanoğlunun faaliyetleri nedeniyle onarılamaz ölçüde bozulmuş ve kaynakları artık ihtiyaçları karşılayamayacak kadar yetersizleşmiş olan bir gezegeni yaşama tehdidinden kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınmamalıyız" şeklinde belirtilmiştir (<http://www.undp.org.tr>). Dünyanın herhangi bir yerinde çevreye verilen zararın sonuçlarının tüm dünyayı etkilediğinin farkına varılması bu doğrultuda ciddi önlemlerin alınmasını zorunlu kılmış ve son yıllarda sürdürülebilirliğin her alanda ne kadar önemli olduğu gündeme gelmiştir. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi uluslararası örgütlerin en önemli konularını oluşturmaya başlamıştır.

Sürdürülebilirlik; ilk defa Georg Ludwig Hartig tarafından 18. yüzyılda siyasi ve ekonomik kavram olarak kullanılmıştır. Kavram 1992 yılında Rio de Janeiro Birleşmiş Milletler Dünya Çevre Zirve Toplantısı'nda "kaynakların sürdürülebilir kullanımı" şeklinde tanımlanmıştır (Brinkman, 2006). Yapılan bu tanımla kendisini yenileyemeyen doğal kaynaklar azaldığında ciddi sorunlara yol açacağına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı adından anlaşılacağı üzere gelişmeyi içermektedir. Ancak durgunluk ya da büyüme, koruma ya da değiştirme kastedilmemektedir. Küresel yaşam alanlarındaki bütün sistemlerin sürdürülebilir kullanımının geliştirilmesi ve bu doğrultuda bazı ölçütlerin belirlenmesi ve gelişimin sürekliliğinin sağlanmasının önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır (Rost, 2002). Örneğin, ekonomik kalkınma açısından sürdürülebilirliğin sağlanması, dünya kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle ekonomik faaliyetler açısından kaynak kullanımında duyarlılığı gerektirmektedir. Sosyal kalkınma açısından sürdürülebilirlik, salt tüketim toplumundan çevreye duyarlı ve bu bilinçle tüketim yapan toplumlara dönüşümü ifade etmektedir. Çevrenin korunması açısından sürdürülebilirlik ise, çevre ile etkileşimde çevreyi en doğal halinde tutabilecek davranışlar sergilemek ve insan faaliyetleri sonucu zarar gören veya yok olan çevre ile ilgili çevreyi geri kazanım faaliyetlerinde bulunmak olarak tanımlanabilir (Yavuz, 2010).

Bireylerin çevreye karşı olan sorumluluğu geliştirebilmesinin en etkili yolunun eğitim olduğu ileri sürülebilir. Her dönemde eğitim kurumları, toplumun kültürel mirasının

aktarılması, bireyin toplumsallaşması, yenilikçi ve değişimi sağlayıcı bireyler yetiştirme gibi işlevleri yerine getirmiştir (Çabuk & Karacaoğlu, 2003). Sürdürülebilir kalkınma düşüncesi, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin iki temel dayanağı vardır. Bunlardan birincisi, 1960'lı yıllardan beri kuzey yarımküredeki sanayileşmiş zengin ülkeler ile güney yarımküredeki ülkeler arasında nasıl bir dengenin oluşturulacağı sorusu etrafında adil bir eşitliğin nasıl sağlanacağı sorusuna cevap arayışıdır. İkincisi ise yine 1960'lı yıllardan beri doğal kaynakların sınırsız olmadığı, aşırı nüfuslanma ve çevre sorunları konusunda tartışmalar oluşturmaktadır. Bu tartışmalarda çevre ile ilgili sorunların belirtilerinden yola çıkarak batılı ülkelerin sanayileşme modeliyle küreselleşmenin yanlış olduğu; kaynakların bir gün tükeneceği ve çevre sorunlarının giderek artacağına değinilerek sürdürülebilir kalkınma eğitiminin önemi ortaya konulmuştur (Haan & Harenberg, 1999).

Sürdürülebilir kalkınma için bireylerin sahip olması gereken davranışlar (yetkinlik, bilgi, davranış, beceri) sürdürülebilir kalkınma eğitiminin amaçlarını da ortaya koymaktadır. Çevre eğitiminin üç amacı vardır ve bu amaçları sürdürülebilir çevre eğitimi için de kullanmak mümkündür. Bunlar (Rieß, 2009) çevre bilgisinin kazanılmasını sağlamak, çevreyle ilgili olumlu tutumları kazandırmak ve çevreye zarara vermeyen davranış değişikliği gerçekleştirmektir. Bu amaçlar aynı zamanda öğrencilerin "Bilme, Tutum ve Davranış değişikliği" gibi kişilik özelliklerinin kazanılmasında, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin önemini de ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi sonucunda bireylerin aşağıdaki yeterlik alanlarına sahip olması gerekmektedir (Haan & Harenberg, 1999):

- *Uzlaşma becerileri:* Bu beceri alanı sürdürülebilir kalkınmayı ortak bir kültür olarak düşünür, diğerleriyle anlaşma ve uzlaşma becerilerini içerir.
- *İlişkileri görme ve planlama becerisi:* Doğa ile kültür arasındaki ilişkiyi görür ve planlamayı bu doğrultuda yapar.
- *Dayanışma becerileri:* Şimdiki ve gelecek nesiller için uluslararası eşitliği sağlamak amacıyla iş birliği yapar.
- *Motivasyon becerileri:* Sürdürülebilir kalkınma için istekli olmak ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda rol alır. Bütün davranışlarında gelecek nesilleri göz önünde bulundurarak hareket eder.
- *Eleştirel düşünme becerisi:* Ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir dünya için sorumluluk bilinci içerisinde yönlendirici ilkeler geliştirir, kendini ve diğerlerini içinde bulunan durum açısından algılar ve değerlendirir.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi değerlerin önemini de ortaya koymaktadır. UNESCO bu değerleri şu şekilde listelemektedir (Linder, 2007):

- Diğer toplumlar, kültürler ve gelecek nesiller için saygı.
- Dünya'nın doğal kaynaklarının farklılık ve çeşitliliğine saygı.
- Anlayış, adalet duygusu, sorumluluk, diyalog, sorgulayıcılık ve sorumluluk bilinciyle davranışlar ilkeleri oluşturmaktadır.

Eğitim kurumlarında farklı alanlarda eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmekle birlikte, her alanın sürdürülebilir kalkınma açısından yükleneyeceği görevler bulunmaktadır. Özellikle disiplinler arası ve diğer disiplinlerle bağlantılı, iş birliği gerektiren, güncel, uygulama ve yöntem zenginliğine sahip, çoklu medya ortamı ve eleştirel yaklaşım gerektiren, davranış değişikliğiyle ilişkili, değerler eğitimi olan coğrafya derslerinin bu

konuda ayrı bir önemi vardır (Heinecke, 2009). Sosyal bilgiler dersinin coğrafya konularının yanı sıra tarih, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset, vatandaşlık bilgisi konularını barındırması sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından bu dersin de ayrı bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde; sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik öğrenci ve ders kitaplarındaki eksikliklere vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Tuncer, Ertepinar ve Şahin (2008) çalışmalarında öğretmen adaylarının çevre bilgisi konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Erdoğan, Kostova ve Marcinkowski (2009) tarafından yapılan çalışmada Bulgaristan ve Türkiye'deki ilköğretim okullarında çevreyi korumaya yönelik etkinliklere hem ders kitaplarında hem de eğitsel aktivitelerde yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Kışoğlu (2009) ise çalışmasında derste çevre eğitimine yönelik yapılan etkinliklerin çevre dersinin anlaşılmasını kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bireylerin çevre konusunda bilinçlenerek daha duyarlı hale gelmeleri ve buna bağlı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitiminin hedefine ulaşabilmesi, bu doğrultuda sunulacak eğitimle mümkündür.

Bu çalışmada; sürdürülebilirlik kavramının kullanımına dikkat çekilerek, mevcut kaynakların gelecek nesillere aktarılmasında birçok branşın bakış açısını içerisinde barındıran sosyal bilgiler eğitiminin önemini ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu düşünceden hareketle 2005 yılında uygulanmaya başlayan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı sürdürülebilir kalkınma eğitimi çerçevesinde incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma nitel bir desene sahiptir. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Araştırmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı doküman analizine uygun olarak incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkındaki bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2006). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı oluşturan temel öğeler ve programda her sınıf kademesi için ayrı olarak belirlenen kazanımlar içerik analizine uygun olarak incelenerek sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin nesnel ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2009).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, örneklemini ise 6. ve 7. sınıflar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı oluşturan temel öğeler ve kazanımlar aşğıdaki aşamalar doğrultusunda incelenmiştir.

1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel öğelerini oluşturan beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçları ile programda yer alan kazanımların sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkısı ortaya konacak şekilde ayrı ayrı ele alınmıştır.
2. Programın temel öğeleri (beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlar) ayrı ayrı incelenerek sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkısı çerçevesinde yorumlanmıştır.
3. Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımların; hangi sınıf kademesinde ve öğrenme alanı içerisinde verildikleri, sayıları ve dağılımı tespit edilmiştir.
4. Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımlar ve ilgili öğrenme alanları her sınıf kademesi için ortaya konarak yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın temel öğelerini oluşturan beceri, kavram, değer ve genel amaçlara ilişkin kavram ve ifadelerin tamamı ile sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımlar tablo üzerinde gösterilerek güvenilirlik artırılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde sırasıyla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın temel öğelerini oluşturan beceriler, kavramlar, değerler, genel amaçlar ve programda yer alan kazanımların sürdürülebilir kalkınma eğitimine olan katkısına yönelik bulgular yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Ülkeler, öğretim programlarını dünyada yaşanan bireysel, toplumsal ve ekonomik alandaki değişim ve gelişime paralel mevcut şartları doğrultusunda yenilemektedirler. Türkiye'de de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yapılandırmacı ve öğrenci merkezli eğitim doğrultusunda yenilenmiştir. Böylece öğrencilerin bilgiyi yaşamlarıyla ilişkilendirerek uygulamalarına ve yeni bilgileri yapılandırmalarına olanak sağlamaktadır (Ersoy & Kaya, 2009).

Türkiye'de 2004 yılında taslak olarak hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2005 yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005).

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programını oluşturan temel öğeler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dört temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar; beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardır. Çalışmanın bu bölümünde bu temel öğeler sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından ele alınmıştır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında beceriler

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan yeteneklerdir (MEB, 2005). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen beceriler maddeler halinde Tablo 1'de verilmiştir (MEB, 2005).

Tablo 1. Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler

Beceriler	
1. Eleştirel Düşünme Becerisi	9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi	10. Gözlem Becerisi
3. İletişim Becerisi	11. Mekânı Algılama Becerisi
4. Araştırma Becerisi	12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi	13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
6. Karar Verme Becerisi	14. Sosyal Katılım Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi	15. Empati Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi	

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından programda belirtilen beceriler incelendiğinde; Tablo 1'de bulunan 15 maddenin de tamamının sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Ancak "Değişim ve sürekliliği algılama becerisi"nin doğrudan, diğer becerilerin ise dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilgili olduğu söylenebilir. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan becerilerde; insan ve çevrenin karşılıklı etkileşiminin neden ve sonuçlarını araştıran, gözlemleyen ve elde ettiği bilgileri analiz edebilen, ayrıca bu doğrultuda mevcut soruna çözüm arayabilen sorgulama becerisine sahip bireylerin yanı sıra, zaman ve mekâna bağlı kalmayarak değişim ve sürekliliğin farkında olan kendini toplumun bir parçası olarak görebilen, toplumun öz değerlerine sahip, girişimci ve mevcut doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin önemini ortaya koyabilecek becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesinin ön planda olduğu söylenebilir. Doğrudan ya da dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik olan bu beceriler, sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda duyarlı bir bireyde olması gerekmektedir. Örneğin; toprağın sürdürülebilirliği konusunda duyarlı ve sorumluluk sahibi bir bireyin her şeyden önce mekânı algılayabilme, gözlem, eleştirel düşünebilme, bilgi teknolojilerini kullanma, problem çözme, yaratıcı düşünme, karar verme gibi becerilerin yanı sıra kendini doğru bir şekilde ifade edebilme (Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ve iletişim) becerilerine sahip olmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında kavramlar

Bilginin hızla önem kazandığı 21. yüzyılda bilgiye ulaşmada anahtar görevi üstlenen kavramların da önemi gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü kavramlar düşüncelere ışık tutmakta ve onu ortaya koyan düşüncenin şifrelerini taşımaktadır. Bu şifreler kavramları kullanarak arka plandaki fikirleri açığa çıkarmaktadır (Girgin, 2010). Kavramlar, insanların kendilerini ve çevrelerini anlamlandırmak için kullandıkları sözcükleri ya da sözcük gruplarını ifade etmektedir (Köksal, 2006). Gagne (1971) kavramları somut ve soyut kavramlar olarak iki gruba ayırmıştır. Somut kavramların yaşamın ilk yıllarından itibaren informal yollarla öğrenildiğini, soyut kavramları öğrenmek için ise genellikle öğretimin gerekli olduğunu belirtmiştir (Senemoğlu, 1998).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilmek üzere belirtilen başlıca kavramlar Tablo 2'de verilmiştir (MEB, 2005).

Tablo 2. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında başlıca kavramlar

Kavramlar						
Afet	Değer	Gaza	Kamuoyu	Milat	Savaş	Uygarlık
Aile	Değişim	Gelenek	Kanıt	Millet	Seçim	Üretim
Akrabalık	Demokrasi	Genelleme	Katılım	Millî egemenlik	Sermaye	Ürün
Anayasa	Devlet	Girişimci	Kaynak	Millî kültür	Sivil Toplum Kuruluşu	Vakıf
Bağımsızlık	Dil	Göç	Keşif	Monarşi	Siyaset (Politika)	Varsayım
Barış	Din	Görüş	Kıta	Nüfus	Siyasî güç	Vatan
Beşeri ortam	Doğal kaynaklar	Grup	Kişilik	Okyanus	Sorumluluk	Vatandaş
Bildirge (Beyanname)	Doğal ortam	Gümrük	Kronoloji	Olgu	Sosyal bilim	Vergi
Bilim	Duygu	Hak	Kurultay	Oligarşi	Sözleşme	Yargı
Birey	Düşünce	Harita	Kurum	Ortak miras	Şehirleşme	Yasa
Bölge	Egemenlik	Hoşgörü	Kut	Ölçek	Tasarruf	Yasama
Buluş	Ekonomi	Islahat	Kutup	Özgürlük	Teknoloji	Yatırım
Bütçe	Ekonomik faaliyet	İhracat	Kültür	Pazar	Telif ve patent	Yerleşme
Coğrafi konum	Ekvator	İklim	Kültürel öge	Reform	Teokrasi	Yön
Cumhuriyet	Emek	İletişim	Küresel sorun	Rol	Ticaret	Yönetim
Çağ	Enerji	İskân	Lâiklik	Rönesans	Tören	Yürütme
Çevre	Estetik	İsraf	Medya	Saltanat	Turizm	Yüzyıl
Çevre kirliliği	Etkileşim	İşsizlik	Meslek	Sanat	Tüketim	
Dayanışma	Fetih	İthalât	Meşrutiyet	Sanayi	Ulaşım	

Tablo 2 incelendiğinde, verilen başlıca kavramların öğrencilere kazandırılmasının sürdürülebilir kalkınma eğitimine de katkı sağlayacağı ileri sürülebilir. Örneğin; afet, beşeri ortam, bölge, küresel sorun, doğal kaynaklar gibi kavramlar çevrenin sürdürülebilirliğinin önemini kavratma aşamasında önemlidir. Üretim, ürün, turizm, enerji, sanayi, ticaret gibi kavramlar ise ekonominin çevreye zarar vermeden sürdürülebilirliğinin önemini ortaya koyma aşamasında önem teşkil etmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler

Değer, toplumun devamını sağlamak için toplumu oluşturan bireyler tarafından kabul görülen inançlardır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen değerler maddeler halinde Tablo 3'te verilmiştir (MEB, 2005).

Tablo 3. Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler

Değerler		
1. Aile birliğine önem verme	8. Dayanışma	15. Saygı
2. Adil olma	9. Duyarlılık	16. Sevgi
3. Bağımsızlık	10. Dürüstlük	17. Sorumluluk
4. Barış	11. Estetik	18. Temizlik
5. Özgürlük	12. Hoşgörü	19. Vatanseverlik
6. Bilimsellik	13. Misafirperverlik	20. Yardımseverlik
7. Çalışkanlık	14. Sağlıklı olmaya önem verme	

Tablo 3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin tamamının sürdürülebilir kalkınma eğitimine temel teşkil etmesi açısından son derece önem taşıdığı söylenebilir. Çünkü toplumsal değerlerin ve mevcut kaynakların bilinmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından bireyin bu değerlere sahip olması gerektiğini söylemek mümkündür.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında genel amaçlar

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda genel amaçlar maddeler halinde Tablo 4'te verilmiştir (MEB, 2005).

Tablo 4. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında genel amaçlar

Amaçlar
1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanıyarak, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Tablo 4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen amaçlar içerisinde özellikle 5 madde (6. 10. 14. 16. ve 17. madde) doğrudan, diğer maddeler de dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilişkilidir. Örneğin; belirtilen amaçlardan "Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar" maddesi, ekonomik sürdürülebilir kalkınma eğitimi için öğrencilerin sahip olması gereken yeterliliği ortaya koymaktadır. Amaçlarda belirtilen maddeler incelendiğinde; insan ve çevrenin karşılıklı etkileşiminin neden ve sonuçlarını analiz edebilen, sorunların çözümü aşamasında katılımcı, sorumluluk bilincine ve olayları analiz gücüne sahip duyarlı bireylerin yetiştirilmesinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Belirtilen Kazanımlar İçerisindeki Yeri

6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "Birey ve Toplum", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Kültür ve Miras", "Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "Küresel Bağlantılar", "Güç, Yönetim ve Toplum" ve "Bilim, Teknoloji ve Toplum" olmak üzere toplam 7 öğrenme alanından oluşmaktadır. Programda kazanımlar, her öğrenme alanına uygun farklı başlıklı üniteler içerisinde verilmiştir. Aşağıda 6. ve 7. sınıf için, her öğrenme alanındaki toplam kazanım sayısı ve sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik olan kazanımların sayısı ile oranları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında her öğrenme alanındaki toplam kazanım sayısı, sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik kazanımlar ve dağılımı

Öğrenme Alanları	6. Sınıf			7. Sınıf		
	Toplam Kazanım Sayısı (f)	Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik Kazanımların Sayıları (f)	Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik Kazanımların Oranları (%)	Toplam Kazanım Sayısı (f)	Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik Kazanımların Sayıları (f)	Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik Kazanımların Oranları (%)
Birey ve Toplum	6	-	-	6	-	-
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	7	-	-	5	-	-
Kültür ve Miras	9	1	10	8	1	12,5
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	6	4	40	6	3	37,5
Küresel Bağlantılar	5	4	40	4	3	37,5
Güç, Yönetim ve Toplum	5	-	-	5	1	12,5
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	1	10	5	-	-
Toplam	43	10	100	39	8	100

(Kaynak: MEB, 2005)

Sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik kazanımlara Tablo 5'te görüldüğü üzere, 6. ve 7. sınıf düzeylerinde yer verilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik toplam kazanım sayısı 6. sınıflarda 10 ve 7. sınıflarda ise 8'dir. Bu kazanımlara 6. sınıfta en fazla "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" (f=4) ve "Küresel Bağlantılar" (f=4) öğrenme alanlarında verildiği görülmektedir. "Kültür ve Miras" ve "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanlarında ise 1'er (% 10) kazanıma yer verilmiştir. 7. sınıfta ise en fazla "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" ve "Küresel Bağlantılar" (f=3) öğrenme alanlarında verilirken, 1'er (% 12,5) kazanım da "Kültür ve Miras" ve "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanlarında verilmiştir. 6. sınıf için "Birey ve Toplum", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ve "Güç, Yönetim ve Toplum" başlıklı öğrenme alanlarında, 7. sınıf için ise "Birey ve Toplum", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ve "Bilim, Teknoloji ve Toplum" başlıklı öğrenme alanlarında sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik kazanımlara yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik kazanımlar ve bu kazanımların yer aldığı öğrenme alanları ve üniteler her sınıf kademesi için (6. ve 7. sınıf) ayrı ayrı Tablo 6 ve 7'de verilmiştir (MEB, 2005).

Tablo 6. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında 6. sınıf için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kazanımlar ve ilgili öğrenme alanları

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	<ul style="list-style-type: none"> • Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir. • Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar. • Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır. • Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir.
Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir. • Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir. • Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder. • Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	<ul style="list-style-type: none"> • Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer.

Tablo 6'da da belirtildiği üzere; "Kültür ve Miras" öğrenme alanı içerisinde verilen "İpek Yolunda Türkler" başlığı altında verilen ünite içerisinde sürdürülebilir kalkınma eğitimine ilişkin kazanım daha çok kültürün değişimi üzerinde etkili olan faktörlere ve sürdürülebilirliğine yöneliktir. "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı içerisinde "Ülkemizin Kaynakları" başlığı altında sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilgili kazanımların ekonomik sürdürülebilirliğe ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğine yönelik olduğu söylenebilir. "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı içerisinde "Ülkemiz ve Dünya" başlıklı ünite içerisinde sürdürülebilir kalkınma eğitimi dair kazanımların barışın ve çevrenin sürdürülebilirliği ön plana çıkmaktadır. "Bilim, Teknoloji ve Toplum" başlıklı öğrenme alanı içerisinde verilen "Elektronik Yüzyıl" başlıklı ünite içerisindeki ilgili kazanımların ise sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik olduğu ileri sürülebilir.

Tablo 7'de sosyal bilgiler dersi öğretim programında 7. sınıf için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kazanımlar ve ilgili öğrenme alanlarına yer verilmiştir (MEB, 2005, 145-143).

Tablo 7. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında 7. sınıf için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik kazanımlar ve ilgili öğrenme alanları

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	<ul style="list-style-type: none"> Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	<ul style="list-style-type: none"> Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	<ul style="list-style-type: none"> Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.
Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	<ul style="list-style-type: none"> Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

Tablo 7’de de görüldüğü üzere; “Kültür ve Miras” başlıklı öğrenme alanı içerisinde verilen “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi içerisindeki ilgili kazanımın daha çok kültürel sürdürülebilirliğe yönelik olduğu söylenebilir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” başlıklı öğrenme alanının “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde ise toprağın ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik kazanımlara yer verilmiştir. “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde verilen “Yaşayan Demokrasi” başlıklı ünite sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımların bağımsızlığın sürdürülebilirliğine yönelik olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde yer alan “Ülkeler Arası Köprüler” başlıklı ünite içerisindeki ilgili kazanımların ise sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi bütün insanlar için yaşamsal bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi öğrencilerde; çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda yeni bir anlayış ve sorumluluk duygusunun geliştirilmesine ayrıca toplumun bir bireyi olarak yapacakları tercihlerin toplumun tamamını etkilediği bilincinin kazandırılmasına katkı sağlayacaktır (Alkış & Öztürk, 2007). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi çevrenin korunması ya da çevre eğitimi şeklinde algılanmamalıdır. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi çok geniş bir anlam ifade etmekte ve bu anlamın merkezinde de çevre eğitimi yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin çevre eğitiminin gölgesinde kalmasına da engel olunmalıdır. Çünkü çocukların ve yetişkinlerin bu ayrımın farkına varmaları, uygun düşünce ve davranışların kazandırılmasını da kolaylaştıracaktır.

Yeryüzünde yaşanan hâkimiyet savaşları, uluslar arası güvenlik problemleri, uluslararası ortaklıkların rolünün her geçen gün daha da artması, enerji kaynaklarına hükmetme isteği, ülkelerin kaynaklarını daha iyi değerlendirme çabaları ve küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması gibi faktörler coğrafi bilgi birikimi ve bakış açısı gerektirdiğinden coğrafya eğitimini dolayısıyla sosyal bilgiler eğitimini bir adım daha öne çıkarmaktadır (İncekara, 2009). Sosyal bilgiler dersinin birçok bransa ait konuyu bünyesinde

barındırması birçok farklı bakış açısını üzerine çekmektedir. Bireylerin çevreye yönelik bütün davranışlarının etkisinin kendi çocuklarına ve dünyanın farklı bölgelerinde bulunan bireylere yansıdığı farkında olmalarında, doğaya karşı saygılı olmalarında ve bu konuda motive edilmelerinde sosyal bilgiler eğitimine büyük görevler düşmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı oluşturan temel öğeler ve her sınıf kademesi için ayrı ayrı belirtilen kazanımlarıyla, sürdürülebilir kalkınma eğitimine katkı sağlayacak şekilde hazırlanmış titiz bir çalışma ürünü olmasına karşın programın bu konuda eksik yanlarının da bulunduğunu söyleyebiliriz. Tanırverdi (2009) ve Yapıcı (2003) da yaptıkları çalışmalarda; Türkiye'deki öğretim programlarında sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile ilgili konu ve kazanımların yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Soran vd., (2000); Morgil, Yılmaz ve Cingör (2002); Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli (2002), Atasoy ve Ertürk (2008) örgün öğretimin farklı kademelerinde yaptıkları araştırmalarda, öğrencilerin çevreye yönelik bilgi düzeylerinin tutumlarının düşük olduğu tespit etmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik kazanımlar "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında yoğunlaşırken, programda yer alan diğer öğrenme alanlarının ise bu konuda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Programda sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik verilen bu kazanımlar incelendiğinde; kültürel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ekonomi (sürdürülebilir kalkınma), doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir barış, yaşam alanlarının sürdürülebilirliği, sürdürülebilir toprak kullanımının ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Programa, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma için öncelikli alanlara (iklim değişikliği, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği, biyolojik çeşitlilik, arazi bozulması, su yönetimi, sürdürülebilir kalkınma, kimyasallar, toprak yönetimi) yönelik kazanımların da eklenmesi sosyal bilgiler eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimine olan katkısını arttırılabilir.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma konusuna birçok disiplin ilgi göstermesine karşın sürdürülebilir kalkınma eğitimi son yıllarda gündeme gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminin tüm eğitim kademelerinde disiplinler arası bir şekilde ele alınması son derece önem taşımaktadır (Alkış, 2008). Çünkü eğitim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma felsefesini programlarına yansıtması, insanlığın ortak geleceğine ilişkin kaygıların paylaşarak, çözüm yollarının üretilmesinde ve uygulanmasında çocuk ve gençlerde ortak bilinç oluşturabilir (Yapıcı, 2003). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada Price ve Dube'nin (1997) belirttiği gibi; küresel sorumluluk, ortak bir yaklaşım, ortaklık, katılımcı yaklaşım, yenilenen yönlendirme ve sürdürülebilir kentleşme politikası izlenecek temel ilkeler arasındadır. Bu ilkeler esas alınarak sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunun kendine özgün bir başlık altında ele alınmasının olumlu katkılar sağlayacağı söylenebilir.

Sosyal bilgiler eğitimi aracılığıyla; dünyanın doğal güzelliklerinin korunması ve temiz bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasının yanı sıra sağlayacağı davranış değişikliğinin de dünya barışına katkı sağlayacağı ileri sürülebilir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimine her branş kendi bakış açısıyla katkı sağlayacağından; ders kitaplarına, diğer öğretim programlarına yönelik çalışmaların yapılması bu konuda olumlu sonuçlar verecektir.

KAYNAKÇA

- Akıllı, H., Kemahlı, F., Okudan, K. & Polat, F. (2008). Ekolojik ayak izinin kavramsal içeriği ve Akdeniz üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesinde bireysel ekolojik ayak izi hesaplaması. *Akdeniz İ. İ. B. F. Dergisi*, 15, 1-25.
- Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 599-616.
- Alkış, S. & Öztürk, M. (2007). Sustainable development in opinions of primary student teachers and pre-service teacher education in Turkey. *Geographiedidaktische Forschungen*, 42, 134-143.
- Alkış, S. (2008). Education for sustainable development in Turkey. *Bildung für Nachhaltige Entwicklung*, 30 (2), 597-608.
- Atasoy, E. & Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Brinkman, M. (2006). Glossar nachhaltigkeit. *Viertel Jahr Schrift Für Wissenschaftliche Pädagogik*, 2, 288-304. <http://home.ph-freiburg.de>. İndirme Tarihi: 15.05.2011.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çabuk, B. & Karacaoğlu, Ö. C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36 (2), 189-198.
- Erdoğan, M., Kostova, Z. & Marcinkowski, T. (2009). Components of environmental literacy in elementary sciences education curriculum in Bulgaria and Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Sciences and Technology Education*, 5 (1), 15-26.
- Ersoy, A. F. & Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (1), 71-86.
- Girgin, M. (2010). Coğrafya programının (2005) kavramsal yapısı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15 (23), 145-156.
- Haan, G. & Harenberg, D. (1999). *Bildung für nachhaltige entwicklung*. Materialien zur Bildungsplanung und zur Forschungsförderung, Heft 72. Bonn: Bund-Länder-Kommission. <http://www.blk-bonn.de>. İndirme Tarihi: 10.05.2011.
- <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=325>. İndirme Tarihi: 01.05.2011.
- İncekara, S. (2009). Uluslar arası alanda coğrafya eğitimi araştırmaları ve Türkiye’den örnekler: mevcut durum ve gelecek yönler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21, 123-136.
- Köksal, M. S. (2006). Kavram öğretimi ve çoklu zekâ teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 473-480.
- Kışoğlu, M. (2009). Öğrenci merkezli öğretimin öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyine etkisinin araştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Linder, W. (2007). *Bildung für nachhaltige entwicklung, ansichten und aussichten*. Wien: Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur.
- MEB (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6. ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Heinecke, M. (2009). Umweltbildung im geographieunterricht. eine schulbuch analyse. *Masterarbeit im Studiengang "Master Of Education" am Institut für Didaktik der Naturwissenschaft*. Fachgebiet Didaktik der Geographie. Hannover.
- Morgil, İ., Yılmaz, A. & Cingör, N. (2002). Fen eğitiminde çevre ve çevre koruma projesi hazırlamasına yönelik çalışma. 5. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*. ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi. 16-18 Eylül, Ankara.

- Price, C. & Dubé, P. (1997). Sustainable development and health: concepts, principles and framework for European cities and towns. *EUR/ICP/POLC060305a-European Sustainable Development and Health Series: 1*. <http://www.euro.who.int>. İndirme Tarihi: 01.05.2011.
- Rieß, W. (2009). *Umwelterziehung und nachhaltigkeit, grundschule*. Renningen: Druckerei Pfitzer.
- Rost, J. (2002). Umweltbildung-bildung für eine nachhaltige entwicklung: was macht den unterschied? *Zeitschrift für internationale bildungsforschung und entwicklungspädagogik*. 25, 7-12. <http://satgeo.zum.de/satgeo/infos/umweltbildung.pdf>. İndirme Tarihi: 20.05.2011.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim öğrenme ve öğretim-kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Soran, H., Morgil, F. İ., Yücel, S. & Işık, S. (2000). Biyoloji öğrencilerinin çevre konularına olan ilgilerinin araştırılması ve kimya öğrencileri ile karşılaştırılması. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 128-139.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (151), 89-103.
- Tuncer, G. T., Ertepinar, H. & Şahin, E. (2008). Çevre okuryazarlığı: Geleceğin öğretmenleri sürdürülebilir bir gelecek için hazır mı? 8. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 27-29 Ağustos, Bolu.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 223-230.
- Yavuz V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 63-86.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. & Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgileri ve önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.

Examination of the Social Sciences Education Program in the Context of Sustainable Development Training

Mehmet Fatih KAYA¹, Necati TOMAL²

Introduction

Realizing the truth that damage done to the environment affects the whole world has recently resulted in serious measures being taken and has emphasized the importance of sustainability in every field. Sustainability, sustainable development and sustainable development training has started to serve as one of the most important subjects of international organizations.

It can be thought that education is the most important way for individuals to develop responsibility for the environment. At every stage, education organizations serve the purpose of transferring cultural heritages to future generations, socializing the individual, and raising innovative and progressive individuals (Çabuk & Karacaoğlu, 2003). The idea of sustainable development leads us to the requirement of sustainable development training. Sustainable development training has two foundations: First, the search for a solution in forming a just equality between the industrialized rich countries of the Northern hemisphere and the countries of the Southern hemisphere since the 1960's. The second is the discussions about the limits of natural resources, over-population, and environmental issues since the 1960's. Taking the indicators of ecological problems as a base, in these discussions it was proved that with globalization with the industrialization model of Western countries, sources will eventually be fully consumed and environmental problems will increase more and more (Haan & Harenberg, 1999).

While performing education activities in various branches in education organizations, different missions related to sustainable development can be undertaken by those branches. Geography in particular, as an education of virtues, is an interdisciplinary subject related to other disciplines, directly connected to real-life, rich in practice and methods, requiring cooperation, provides a multi-media environment and criticizing approach, and which relates to behavior changes (Meyer & Behnen, 2009). The fact that social sciences lessons contain history, economics, sociology, anthropology, psychology, philosophy, politics, and citizenship studies in addition to geography shows the importance this lesson has for sustainable development education.

In this study, the use of the concept "sustainability" was highlighted, as the aim of the work is to reveal the importance of the social sciences in being able to demonstrate differing viewpoints from various fields in transferring the present sources to the next generation. With reference to this idea, the social sciences lesson training program that was initiated in 2005 was examined in terms of sustainable development training.

Method

The research has a qualitative pattern. Qualitative Research Method is described as research in which qualitative data collecting methods such as observation, interview and document analysis are used and a qualitative process is followed in which perceptions and

¹ Assist. Prof. Siirt University Faculty of Education – mefkaya@gmail.com

² Assist. Prof. Ondokuz Mayıs University Faculty of Education – necatitomal@gmail.com

events are reviewed as a whole in the natural environment (Yıldırım & Şimşek, 2006) In this research, a social sciences lesson training program was examined in accordance with document analysis. Document examination covers the analysis of facts, the research subject, and written materials containing information about the facts (Yıldırım & Şimşek, 2006). By examining the basic elements forming the social sciences lesson training program and all the achievements specified for each grade level in accordance with the content analysis, we aimed to reveal their contribution to sustainable development training. Content analysis is described as a systematic, iterable technique in which certain words within a text are summarized with the use of small content categories based on certain coding. It is a technique whereby some inferences oriented toward objective and systematic recognition of certain features of a message are made. Content analysis is performed to identify the existence of certain words and concepts in a league consisting of a text or texts. Researchers identify the existence, meaning and relationship of these words and concepts and make inferences about the message in the text by analyzing them (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2009)

In line with the purpose of the research, the basic elements and achievements forming the social sciences lesson training program were examined in the manner outlined below:

1. The skills, concepts, values and general purposes, which form the basic elements of the social sciences lesson training program, and the achievements of the program, were examined separately by presenting their contribution to the sustainable development training.
2. The basic elements of the program (skills, concepts, values and general purposes) were examined separately in the context of their contribution to the sustainable development training.
3. The application grade, relevant learning areas, numbers, and the range of achievements oriented toward sustainable development training were determined.
4. Achievements oriented toward the sustainable development training and the relevant learning areas were determined for each class grade.

Also, the skills, concepts, values and general aims forming the basic elements of the social sciences lesson training are shown in tables, and this way we aimed to increase reliability.

Findings

When the skills oriented toward social sciences were examined, it came to our attention that all 15 clauses given in the program are totally oriented toward sustainable development training. It is possible to say that of these clauses, the "skill in sensing change and continuity" was directly related to sustainable development training, while the rest of the sentences were related to mediate.

We also deduced that teaching the students the basic concepts given in the social sciences education training program will contribute to sustainable development training. It can be thought that all the values in the social sciences lesson education program carry significant importance, since they form the basis of sustainable development training.

Among the purposes given in the social sciences lesson education program, five clauses in particular were directly related to sustainable development training, while the rest of the clauses were related to mediate.

The number of total achievements oriented toward the social sciences education program is 10 for the sixth grades and eight for the seventh grades. It was observed that these achievements were obtained mostly in the “production, distribution and consumption” (f=4) and “global ties” (f=4) learning areas in the sixth grades. In the areas of “culture and legacy” and “science, technology and society”, only 1 (10%) achievement for each was observed. In the seventh grade, most achievements were obtained in the areas of “Production, distribution and consumption” and “Global ties” (f=3), while 1 (10%) achievement each was observed in the “Culture and legacy” and “Power, management and society” areas. It came to our attention that in the sixth grade in the “Individual and society”, “Humans, places and environments” and “Power, management and society” and in the seventh grade “Individual and society”, “Humans, places and environment” and “Science, technology and society” areas, achievements oriented toward sustainable development training were not observed.

Discussion and Implications

We deduced that the program has some limitations, despite being an attentive study prepared in a manner that would contribute to sustainable development training with the basic elements that form the social sciences education program and the achievements of each grade. In their study, Tanrıverdi (2009) and Yapıcı (2003) determined that the subject and achievements in sustainable development training of the training programs in Turkey are insufficient. Soran et al. (2000); Morgil, Yılmaz and Cingör (2002), Yılmaz, Morgil, Aktuğ and Göbekli (2002), and Atasoy and Ertürk (2008) determined in their studies made on various grades of formal education that the knowledge level of the students about the environment is too low. As on each level, the achievements oriented toward sustainable development training focus on “Production, distribution and consumption” and “Global ties”, we can say the other areas are insufficient on this subject. When the achievements oriented toward sustainable development training are examined we observed that sustainable development, cultural sustainability, sustainable economics (sustainable development), sustainable use of natural sources, sustainable peace, sustainability of residence areas and sustainable land use come into prominence. Adding the achievements (climate change, renewable energy and energy productivity, biological variety, land corruption, water management, sustainable development, chemical weapons, and land management) within the context of the UN’s Nations Development Program by considering the learning areas that do not include achievements oriented toward sustainable development training will increase the contribution of social sciences education to sustainable development training.

Atıf için / Please cite as:

Kaya, M. F. & Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi [Examination of the social sciences education program in the frame of sustainable development training]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 1 (2), 49–65. <http://ebad-jesr.com/>.